

Сльозко О. О.

*кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник
Інституту економіки та прогнозування
Національної академії наук України*

Тимошенко Т. О.

*аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики
Національної академії державного управління при Президентові України
помічник-консультант народного депутата України,
Апарат Верховної Ради України*

Slozko O. O.

*Candidate of Economic Sciences, Leading Research Scholar,
Institute for Economics and Forecasting
National Academy of Sciences of Ukraine*

Tymoshenko T. O.

*Postgraduate Student at Department of Social and Humanitarian Policy,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine
Advising Assistant to the People's Deputy of Ukraine,
Central Office of the Verkhovna Rada of Ukraine*

МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

MECHANISMS OF REGULATION OF ACTIVITIES OF INSURANCE COMPANIES IN THE TOURISM SPHERE: THE EUROPEAN EXPERIENCE

Анотація. У статті вивчається європейський досвід діяльності страхових компаній у туристичній сфері. Ця проблема є важливою з позиції етики туризму. У нашій країні більшою мірою розвинений візний туризм, а значить, під час здійснення туристських операцій зачіпаються інтереси не однієї держави. Зовнішньоекономічний характер об'єктів туристського страхування проявляється у майнових інтересах туристів і туристичних фірм.

Ключові слова: страхові компанії, туристська діяльність, страхові послуги, директиви ЄС.

Вступ та постановка проблеми. Страхування і сфера туризму мають велике значення для розвитку економіки країни. Послуги, до числа яких належать ці види діяльності, є важливими компонентами національної економіки. Сфера туризму має досить широке поширення і за статистичними показниками займає одне з перших місць в економіці за обсягами наданих послуг.

Туристська діяльність вносить значний вклад в економіку країни, сприяючи створенню нових робочих місць і забезпеченню зайнятості населення, даючи змогу залучати додаткові кошти до державного бюджету, в тому числі валютні, активізуючи зовнішньоторговельний оборот. Страхування – найважливіший елемент економічних відносин і ефективний спосіб відшкодування збитків. Актуальність проблеми дослідження пов'язана з переходом України до відкритої співпраці зі світовим співтовариством. Кожен із розглянутих видів діяльності має зовнішньоекономічну спрямованість, а взаємозв'язок «страхування і туризм» сьогоднішні має яскраво виражений міжнародний характер. Розширення зовнішньоекономічних зв'язків вимагає відповідності всіх сегментів ринку міжнародним стандартам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел показав, що питання сутності регулювання діяльності страхових компаній розглядалися у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як М.Я. Дем'яненко, С.А. Навроцький, М.М. Задорожний, З.В. Александрова, В.Д. Базилевич, К.Г. Воблий, О.Д. Заруба, С.С. Осадець, В.В. Шахов, В.К. Райхер та

інші. Варто зазначити, що думки щодо визначення сутності страхування згаданих науковців різняться між собою, що й надає актуальності темі дослідження.

Метою статті є вивчення механізму регулювання діяльності страхових компаній туристської сфери у Європі та можливості його впровадження в Україні.

Результати дослідження. Першими кроками у формуванні спільного страхового ринку ЄС стало вироблення і прийняття принципів створення цього ринку, визнаних усіма його учасниками. Принципами створення єдиного страхового ринку в рамках Європейського Союзу є свобода створення філій усередині країн – членів співтовариства для будь-якого його члена; свобода поширення страхового продукту в рамках співтовариства для будь-якого його члена без обов'язкового відкриття філій; чесна конкуренція на сумлінних і рівних умовах; неможливість використання заборонених елементів конкуренції (наприклад, самостійний вибір контрактного права і податкового режиму, що може сприяти створенню нерівних умов на території співтовариства).

Основа страхового регулювання в країнах ЄС становлять Директиви ЄС. Перша (основна) директива, на якій базуються всі подальші (73/239/ЕЕС і 79/26/ЕЕС), передбачає правила, що рекомендуються всім країнам – членам ЄС:

- єдині правила фінансових гарантій – платоспроможності і гарантійного фонду страховика;
- єдину групу видів страхування, яка забезпечує уніфікацію страхових продуктів. Страхове регулювання і нагляд поширюються на всі види страхування;

– єдині правила ліцензування. Забезпечують уніфіковані вимоги до ліцензування страхової діяльності на території всіх країн – членів ЄС. Видача ліцензії здійснюється для страховиків країн – членів ЄС відповідно до прийнятої класифікації видів страхування;

– правила, що визначають відповідальність національних органів нагляду за регулюванням страхової діяльності. Вони передбачають розподіл відповідальності між двома групами країн: країнами, в яких випускається страховий продукт, і країнами, які його просують. Для країн, на території яких розташована головна страхова організація, передбачена відповідальність органів нагляду за платоспроможністю головної компанії за усіма видами її діяльності, включаючи філії. Для країн, які здійснюють просування послуг, передбачена відповідальність органів нагляду за регулюванням технічних резервів і активів, що покривають ці резерви, лише в частині портфеля страхових ризиків.

Друга директива (88/357/ЄЕС, 90/619/ЄЕС) передбачає введення вільного просування страхових послуг на території інших країн – членів ЄС та необхідність контролю за страхуванням великих ризиків. Цей контроль має здійснювати країна, яка просуває страхову послугу.

Третя директива (92/49/ЄЕС і 92/96/ЄЕС) передбачає такі правила, як:

– правило про передачу, поширення страхового портфеля й окремих страхових ризиків. Воно передбачає поділ обов'язків між органами нагляду. Зокрема, обов'язковий контроль масових ризиків, який має здійснюватися країною, що випускає поліс;

– правило єдиної ліцензії. Ліцензія, видана однією із країн – членів ЄС, дійсна для всіх країн ЄС. Це правило передбачає, що будь-яка дочірня страхова компанія самостійно отримує ліцензію, тоді як філія і представництво користуються ліцензією, отриманою від головної організації. Крім того, правило містить вимоги, запропоновані за видачі первинної (при створенні страхової компанії) ліцензії, – вимоги порядності власника і надійності управління;

– правило заборони дрібної опіки щодо попереднього і систематичного узгодження умов поліса, тарифів і математичної бази з боку регулювальних органів (нагляду).

Відповідно до першої директиви страхова компанія повинна надавати всю зазначену інформацію в обов'язковому порядку. Введення ж третьої директиви означає, що органи нагляду мають право вимагати відповідну інформацію лише у разі виявлених порушень. У цьому разі вони можуть заборонити чинні тарифи, відкликати ліцензії тощо.

Правило про дотримання принципу належної якості наданої послуги. Національні правила не повинні бути дискримінаційними, вони мають бути достатніми, тобто не повторювати спільних для співтовариства або змінювати те, що вже прийнято ЄС. При цьому мета і засоби їх досягнення мають відповідати одне одному. У разі невиконання цього принципу передбачається введення санкцій.

Правило про координацію технічних резервів означає дотримання вимог:

– за зобов'язаннями – визначення переліку технічних резервів і їх розрахунків повинні відбуватися відповідно до директиви за річним бухгалтерським звітом і консолідованим звітом страхових компаній;

– за активами – вибір напрямів і обсягів розміщення активів, що покривають технічні резерви, має здійснюватися відповідно до запропонованих рекомендацій. У разі недотримання правил щодо технічних резервів директива додатково передбачає деякі санкції.

Правило про якість і зміст інформації, наданої страховальнику з особистого страхування, містить вимогу про те, щоб надана інформація була достатньою, зрозумілою і порівнянною для різних країн – членів ЄС.

Існує спеціальна директива з кредитного страхування і страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту. Вона передбачає введення додаткових фінансових гарантій для здійснення кредитного страхування: збільшення розміру гарантійного фонду; формування додаткового резерву – резерву коливань збитковості для забезпечення вирівнювання збитковості за роками фінансового циклу.

Крім того, прийняті деякі інші директиви – зі страхування автоцивільної відповідальності, страхування захисту, річного бухгалтерського звіту і консолідованої бухгалтерської звітності – звітності юридичних осіб, пов'язаних між собою за деякими ознаками, наприклад, за власністю (часткою участі в статутному капіталі) та ін.

Нині триває обговорення директив з єдиного страхового контракту, з нагляду за страховими компаніями, що входять до єдиної групи (дочірніми компаніями), з примусової ліквідації страхових компаній. Обговорюється пропозиція щодо створення директиви з питань нагляду (регулювання за фінансовими конгломератами).

Особлива увага в директивах ЄС приділяється організації страхового нагляду. До мінімальних вимог до національних органів нагляду за страховою діяльністю належить здійснення нагляду за фінансовою діяльністю компаній і насамперед нагляду за платоспроможністю і розміщенням активів страхових організацій; розроблення надійних адміністративних і облікових процедур контролю діяльності страхових організацій, а також механізмів внутрішнього контролю, що відповідають типу страхової компанії (її розміру, видам страхової діяльності тощо).

У центрі уваги органу страхового нагляду має бути аналіз платоспроможності страхової компанії, що містить оцінку ризиків, пов'язаних з активами; аналіз актуального ризику; аналіз співвідношення активів прийнятих зобов'язань щодо відповідності між розміщенням активів, з одного боку, і прийнятими зобов'язаннями – з іншого (за валютою, термінами тощо); узгодження між валютою, в якій приймається ризик на страхування, і валютою, в якій страховик виконує свої зобов'язання; аналіз ефективності і прибутковості.

З метою забезпечення стабільного стану національної економіки, ефективного захисту споживача страхових послуг органи страхового нагляду здійснюють фінансовий аналіз страхового ринку своєї країни, що містить дослідження макроекономічних ринкових тенденцій, тенденцій змін у законодавчій базі, демографічній статистиці, аналіз конкуренції, оцінку технічних поліпшень у страховому бізнесі тощо; дослідження фінансового стану окремих страхових компаній – аналіз річних звітів, достатності капіталу, диверсифікованості ризиків, оцінку ринкових ризиків, платоспроможності, ефективності і прибутковості діяльності.

Найважливішим кроком у формуванні єдиного страхового ринку в ЄС є введення правил єдиної ліцензії. Директиви ЄС висувають такі вимоги до видачі єдиної ліцензії, як використання єдиних організаційно-правових форм для створення страхових компаній; обмеження на види діяльності (ця вимога означає, що страхові компанії ЄС поряд зі страховою діяльністю не повинні займатися жодним іншим видом діяльності. Введення цієї вимоги зумовлено особливою соціальною значущістю страхування як інституту фінансового захисту); обов'язковість наявності гарантійного фонду, що забезпечує виконання зобов'язань

страховика перед страхувальниками (розмір його залежить від організаційно-правової форми страхової компанії, диференціюється за видами страхування й обсягами передбачуваних страхових операцій); обов'язковість надання схеми страхових операцій (бізнес-плану, прогнозу) на найближчий період діяльності страхової компанії; наявність чесного, надійного кваліфікованого управління страховою компанією. Висувають вимоги до керівництва компанією, яке має діяти насамперед в інтересах страхувальників. Керівний склад компанії має бути не просто дієздатним, а й відповідальним за всі збитки, яких він може завдати своїй компанії. Чесність і добропорядність власників і членів компанії означає, що ні ті, ні інші не повинні мати кримінального минулого, перебувати під судом, також вони мають розуміти, що «швидких грошей» цей бізнес не дає.

Ця вимога висувається до власників і членів товариства, частка яких у бізнесі становить не менше 10%.

Висновки. У рамках ЄС рівень платоспроможності розраховується окремо для страхових компаній, які займаються страхуванням життя, і для страхових компаній, що займаються іншими видами страхування. Відповідно до директив ЄС нормативний розмір власних коштів розглядається в таких трьох показниках, як маржа платоспроможності, гарантійний фонд, мінімальний гарантійний фонд. Тенденції розвитку моделі контролю платоспроможності в країнах ЄС приводять до необхідності обліку не тільки «технічного ризику», але й ризиків інвестицій, тарифікації та ін. Аналіз нормативно-правової бази країн ЄС показує, що Європейським співтовариством створений еталон регулювання страхової галузі у всіх сферах економіки і в туризмі зокрема.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. Страховий ринок України. Монографія. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 374 с.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС – 2000. – 416 с.
3. Вобльїй К.Г. Основы экономии страхования / Вобльїй К.Г., проф. Киев. ун-та и Коммерч. ин-та. – Киев, 1915. – 412 с. – репринтная копия : [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.bibliard.ru/vcd-1626-5-1787/goodsinfo.html>
4. Заруба О.Д. Страхова справа: Підручник. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998.
5. Ефимов С.Л. Деловая практика страхового агента и брокера: Учеб. пособие. – М.: Страховой полис, ЮНИТИ, 1996.
6. Навроцький С.А. Страхування як самостійна економічна категорія відтворення / Навроцький С.А. // Економіка АПК. – 2006. – № 9. – С. 37–44.
7. Про страхування: Закон України. від 07.03.96 р. № 85 (зі змінами та доповненнями) : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Страхування: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець – К.: КЕУ, 1998. – 528 с.
9. Словарь страховика / Ефимов С.Л., Лозовский Л.Ш., Райзберг Б.А., Ратновский А.А. – М.: ОАО «НПО» Издательство «Экономика», 2000.
10. Ткаченко Н.В. Страхування. Навчальний посібник. – К.: Ліра К, 2007. – 376 с.
11. Фурман В.М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.04.01 / Фурман В.М. – Київ, 2006. – 38 с.
12. Фурман В.М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку: Монографія/ В.М. Фурмана. – К.:КНЕУ, 2005. – 296с.
13. Шахов В.В. Страхование: Учебник для вузов / В.В. Шахов – М.: Страховой полис, ЮНИТИ, 1997. – 311 с.
14. Smith A. The Wealth of Nations / Adam Smith. – London : Prometheus Books, 1991.
15. Офіційний вісник Європейського Союзу ОВ С 224, 30.08.2008. – С. 11.
16. Офіційний вісник Європейського Союзу ОВ L 228, 15.07.2003. – С. 57.
17. Офіційний вісник Європейського Союзу ОВ L 151, 07.06.1978. – С. 25.
18. Офіційний вісник Європейського Союзу ОВ L 185, 04.07.1987. – С. 77.

Аннотация. В статье изучается европейский опыт деятельности страховых компаний в туристической сфере. Эта проблема важна с позиции этики туризма. В нашей стране в большей степени развит выездной туризм, а значит, при осуществлении туристических операций затрагиваются интересы не одного государства. Внешнеэкономический характер объектов туристического страхования проявляется в расположении имущественных интересов туристов и туристических фирм.

Ключевые слова: страховые компании, туристическая деятельность, страховые услуги, директивы ЕС.

Summary. This paper examines the European experience of insurance companies in the tourism sector, these issues are important from the standpoint of ethics of tourism. In our country are more advanced outbound tourism, and, therefore, the implementation of tourism operations affected the interests not of one state. Foreign economic nature of tourism security facilities appears in the location of the property interests of tourists and tourism companies.

Key words: insurance companies, tourist activities, insurance services, EU directives.